

NEMCI U SREDNJOVEKOVNOM DUBROVNIKU

Srednjovekovni Dubrovnik se, kao što je poznato, stalno osvežavao prili-
vom stanovništva najviše iz balkanskih zemalja. Pored Slovena koji su s vre-
menom činili veliku većinu stanovništva, u gradu je bilo i dosta Italijana. To
je uglavnom bio poslovan svet: trgovci, zanatlije, zastupnici raznih poslovnih
udruženja. Pored njih bilo je i stručnjaka druge vrste: lekara, apotekara,
notara, učitelja i drugih. Neki od njih su se tu stalno nastanili i s vremenom
postali dubrovački građani sa svim pravima i obavezama koje su iz toga izlazile,
dok su drugi boravili u gradu samo određeno vreme. Interesovanje stranaca
za Dubrovnik je najviše zavisilo od prilika u samom gradu i od zainteresova-
nosti dubrovačke vlade i privrede za njih. Zato se i dešavalo da ih je nekad
bilo više, a nekad manje. Pored Italijana bilo je u manjem broju Španaca,
Grka, Jevreja, Mađara, Francuza, Nemaca, Engleza i drugih.

Nemci su spadali u red onih malobrojnih, ali u svim vremenskim razdo-
bljima prisutnih stranaca u gradu. Ovamo su dolazili preko balkanskih ze-
malja i preko Italije, gonjeni željom za boljom zaradom. U Dubrovniku je
dakle uvek bio po neki stalno nastanjeni Nemac koji se tu obično bavio
zanatstvom ili trgovinom. No povremeno ih je bivalo i više. Ovde ćemo najpre
govoriti o onima za koje znamo da su stalno ili povremeno boravili u gradu
baveći se trgovinom i zanatstvom, a zatim o svima ostalima koje je životni
vihor tu doneo.

Za Andriju, sina Alamana iz Ulcinja, koji je bio oženjen ćerkom Picinegusa
de Drincasa¹ i živeo u Dubrovniku, možemo samo na osnovu imena pret-
postaviti da je bio Nemac. Njegovi sinovi Džive i Alamanče bavili su se trgo-
vinom u Dubrovniku i po Srbiji. Poslovno i rodbinski bili su povezani s po-
znom dubrovačkom vlasteoskom porodicom Đurđević, poreklom iz Kotora.
Džive Alamano se 3. decembra 1344. obavezao Dživu Đurđeviću, kao kompa-
njonu društva koje je držalo u zakup carinu na Svetom Srđu, da počev od 1.
januara godinu dana bude u Prizrenu u Đurđevićevoj službi, uz platu od 80
perpera.²

O Alamančetu Alamanu, koji je bio oženjen Dobrom, ćerkom Nikole
Đurđevića, znamo nešto više zahvaljujući njegovom testamentu sastavljenom
11. jula 1363. Džive, a ubrzo za njim i Alamanče su, čini se, umrli od kuge
koja je 1363. harala Dubrovnikom, a svu njihovu imovinu, koja je bila

¹ I. Manken, Dubrovački patricijat u XIV. veku, Beograd 1960.

² Diversa cancellariae (Div. canc.) XIV, 116'.

nepodeljena, nasledila je Alamančetova žena Dobra. Braća Alamano su u najtešnim poslovnim vezama bili s Nikolom i Palkom Palmotićem, koje je — pored Gruba Menčetića i Martola Volčića — Alamanče odredio za epitrope svog testamenta. Alamanče je na području Dubrovnika imao zemljišne posede, a u samom gradu više kuća, dok je u Ulcinju, odakle je došao njegov otac, imao vinograde, oranice, vrtove i kuće. Iz Alamančetove pokretne zaostavštine, koja se većinom nalazila u dućanu u gradu, vidi se da je bio jedan od uglednijih dubrovačkih trgovaca, koji se robom snabdevao najviše u balkanskim zemljama. U vreme sastavljanja njegovog testamenta u dućanu je bilo preko 4500 libara srebra, 17 bala i 6500 govedih i zečjih koža, tkanina u vrednosti od 450 dukata, žita, srebrnog posuđa, zlatnih dukata smeštenih u jednoj škrinji zajedno s notarskim ispravama i predmetima založenim za dug.³

Nije isključeno da su pomenuti Alamani potomci onih Nemaca koji su u Srbiju došli u vezi sa rudarstvom, pa su kasnije prešli u Ulcinj, a iz Ulcinja u Dubrovnik. Zna se da su Nemci koji su u Srbiju i Bosnu dolazili kao rudari, ili kao najamnici u srpskoj vojsci, održavali kontakte sa Dubrovnikom, a neki su se s vremenom onde stalno nastanili. Poznati zapovednik kraljeve vojske, odnosno cara Dušana, vitez Palman se od tridesetih do šezdesetih godina XIV veka povremeno pominje u dubrovačkim arhivskim knjigama. Iz onoga što je o njemu sakupio profesor Mihajlo Dinić, vidi se da se Palman sam ili u društvu s drugima bavio trgovinom. U tu svrhu je 7. septembra 1337. sa još dvojicom Nemaca iz Austrije i jednim Slovencem pozajmio od tri dubrovačka vlastelina 1944 perpera, uz obavezu da ih vrate za tri meseca. Pošto se nisu držali ugovora, njihov kreditor na 800 perpera Nikola Sorkočević je 24. jula 1338. pravo na naplatu ovog duga ustupio Nikoli Bući iz Kotora.⁴ Pozajmljeni novac su ulagali i u trgovinu poljoprivrednim proizvodima, što potvrđuje ugovor koji je Palman 2. septembra 1337. zaključio sa Savinom Bunićem kao prokuratorom Dimitrija Menčetića, obavezavši se da mu preda sve žito koje je imao »in Drino«, bez sumnje na trgu Sveti Srđ, po ceni od 12 groša star, u šta je bila uračunata i cena prevoza do Dubrovnika.⁵ Palman je u Srbiji ostao i posle smrti cara Dušana, pa mu dubrovački vlastelin Menče, sin Petra Menčetića, u svom testamentu od 20. maja 1363. ostavlja 40 perpera.⁶

U poslovnim odnosima s Dubrovčanima je bio i Palmanov nećak Dorđe. Od Toloja sa Hvara, stanovnika Dubrovnika, pozajmio je 30. decembra 1343. pet dukata i na ime toga založio mač, šlem, ogrtač i dva čaršava. Založene stvari trebalo je Toloje da mu isporuči u Svetom Srđu, kad bude isplatio

³ Testamenta (Test.) V, 280'—281'. Posle Alamančetove smrti njegova udovica Dobra je zajedno s epitropima muževljevog testamenta prodala njegove posede u Župi i dve kamene kuće u Dubrovniku procenjene na 570 perpera (Div. canc. XIX, 18, 161; XX, 76'); J. Tadić, Pisma i uputstva Dubrovačke Republike knj. I, Zbornik za istoriju, jezik i književnost, III odeljenje, knj. 4, Beograd 1935, 194—199.

⁴ M. Dinić, O vitezima Palmanu, Zgodovinski časopis VI—VII, Ljubljana 1952—1953, 398—399; K. Jireček, Istorija Srba II, Beograd 1952, 111.

⁵ M. Dinić, O vitezima Palmanu, 399. U snabdevanju grada žitom učestvovali su i »Chola de Alamano« i Antonije ladjar (nauchlerius) iz Riminija, stanovnici Galipolja, koji su 27. oktobra 1405. od opštinskih službenika za žito primili 140 dukata i obavezali se da za tri meseca iz Apulije dovezu 280 stari pšenice, ječma ili zob i isporuče dvojici opštinskih nosača. Obavezu su ispunili tokom 1406. preko svog prokuratora Antonija Lichixena iz Galipolja (Div. canc. XXXV, 233).

⁶ Ancora faco di Palman, soldato che fo in Sclavonia pp. XL (Test. V, 294).

dug.⁷ Nije isključeno da se na njega odnosi i odluka dubrovačkog kneza od 2. decembra 1339. po kojoj je firentinski trgovac u Dubrovniku Bencio del Bono, kod koga se nalazilo Đorđevih 500 perpera, trebalo ovaj novac da zadrži dok Đorđe ne isplati Ursu Crijeviću 300 perpera u krstatim groševima.⁸

Nemce kao najamnike srećemo i u dubrovačkoj vojsci. Dubrovnik je, kad se 1358. oslobodio mletačke vrhovne vlasti, uveo najamničku vojsku (barabanti) koju su uglavnom sačinjavali Hrvati i Ugri, ali je među njima bilo i Nemaca.⁹ Izvestan broj nemačkih ritera našao se pred kraj XIV veka u Dubrovniku, ali sasvim drugim povodom. Zapravo kao sastavni deo vojske od preko sto ljudi, koja je učestvovala u borbama vođenim tokom 1383. u južnoj Italiji između Karla Dračkog i francuskog vojvode Luja I Anžujca, koji je želeo da osvoji celu južnu Italiju. Ta vojska je na putu za Veneciju, pored ostalog, opljačkala i jedan dubrovački brod na Pelješcu i uhvatila jednog vlastelina s porodicom. Dubrovačka vojna ekspedicija je uspela da ih krajem decembra 1383. uhvati i dovede u grad. One siromašnije su pustili, a ugledniju vlastelu zadržali su više od godinu dana računajući na naknadu štete i otkup za oslobađanje.¹⁰ Pošto su bile u pitanju ugledne ličnosti iz Zapadne Evrope, za njihovo oslobađanje interesovali su se francuski kralj Karlo VI, vojvoda Milana, Mlečani, ugarski kralj i drugi, pa je razumljivo što je dubrovačka vlada o njima stalno raspravljala. Od prvih dana januara 1384. pa do kraja februara 1385. kad je između dubrovačke vlade i onih koji su bili zainteresovani za oslobađanje anžujskih najamnika postignut sporazum, u odlukama dubrovačkih veća se stalno raspravlja o njihovom smeštaju, ishrani, kretanju po gradu, dopisivanju s rodbinom i drugo. Po imenu se međutim pominje samo nekolicina najuglednijih, a među njima i tri nemačka viteza »dominus Colardus Teothonicus, dominus Henricus Teothonicus, Concius de Riscath Teothonicus«,¹¹ ali ih je među zarobljenicima moralo biti više, naročito među običnim vojnicima, jer su nemački najamnici u srednjem veku bili prisutni na svim značajnijim bojištima. Dubrovačka vlada ih je početkom 1385. sve oslobodila, ali štetu koju su joj naneli i troškove koje je oko njihovog boravka u gradu imala, nikako nije uspela da naplati, pa je 27. novembra 1389. odlučeno da se odustane od daljih potraživanja.¹²

Od Nemaca rudara koji su iz Bosne prešli u Dubrovnik znamo samo za braću Hansa i Nikla Sasinoviće. Kao što je poznato oni su 19. marta 1365. prodali Jakobčetu Ilije obučara i Pavlušku Kudeljnoviću polovinu postojećih i budućih rudarskih jama u Fojnici i Ostružnici, koje su dobili u baštinu od bosanskog bana zajedno s polovinom kola, životinja i svim ostalim što je bilo potrebno za vađenje srebra, i to za 250 libara srebra. Istovremeno su s ovom dvojicom zaključili društvo na četiri godine, pod uslovom da polovina dobiti i štete pripadne braći Sasinović, a polovina njihovim kompanjonima.¹³ Pošto

⁷ Div. canc. XIV, 73; K. Jireček, Istorija Srba II, 111.

⁸ Diversa notariae (Di. not.) VI, 78.

⁹ T. Macan, Dubrovački barabanti u XVI stoljeću, Anali historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, Dubrovnik 1962, 304.

¹⁰ J. Tadić, Promet putnika u starom Dubrovniku, Dubrovnik 1939, 220.

¹¹ M. Dinić, Odluke veća Dubrovačke Republike, knj. II, Zbornik za istoriju, jezik i književnost, III odeljenje, knj. XXI, Beograd 1964, 9—243; J. Tadić, Promet putnika, 221—223.

¹² M. Dinić, Odluke veća II, 521, 527; J. Tadić, Promet putnika, 224.

¹³ Div. canc. XXI, 1; M. Dinić, Za istoriju rudarstva u srednjevekovnoj Srbiji i Bosni, I deo, Beograd 1955, 17; D. Kovačević, Trgovina u srednjovekovnoj Bosni, Sarajevo 1961, 151.

se Sasinovići nisu držali ugovora, dubrovačka vlada im je kao svojim građanima na traženje prokuratora Pavluška Kudeljinića, u septembru 1368. uputila pismo kojim im naređuje da za mesec dana po prijemu poziva dođu lično u grad ili upute zastupnika. Kurir ih je našao u Ostružnici.¹⁴

Postavši dubrovački građani, Sasinovići se, dakle, nisu odrekli svoje dotadašnje aktivnosti. U Dubrovniku su smestili svoje porodice, tu su sticali nekretnine koristeći se pravima koje im je pružalo dubrovačko građanstvo. Poslovali su na isti način kao i ostali dubrovački građani, prevozeći robu iz Bosne, kao sirovinske baze, preko Dubrovnika do Venecije, gde je obično dospevala roba iz balkanskih zemalja. Poslovno su bili povezani s određenim krugom ljudi u Bosni kao i u Dubrovniku. Od njihovih saradnika u Bosni pominju se Marko, Medoje i Cvetko, preko kojih su nabavljali olovo, Gojko Parizović s kojim su se sporili oko srebra, Gojko Čepić iz Busovače koji je trgovao gvožđem i drugi.¹⁵ Među Dubrovčanima ih je bilo znatno više iz redova građana i vlastele. Pomenućemo samo neke od njih: Savina Pucića, Marina Krusića, Dživa Menčetića, a posebno Andriju Simona Binčulića, Luku Bunića i Pavluška Kudeljinića, kao najbliže Hansove poslovne partnere i zastupnike u mnogim poslovima, a pojavljuju se i kao arbitri i svedoci u sporovima koje je Hans imao sa svojim poslovnim partnerima.¹⁶ Jedno vreme ga je u poslovima zastupala i njegova žena Jeluša.^{16a}

Hans je u Veneciju slao bakar, srebro, gvožđe, a verovatno i drugu robu koju je nabavljao u Bosni, a tamo je kupovao pre svega tkanine koje je prodavao u Bosni i Dubrovniku. U tim poslovima je saradivao s Đaninom, odnosno Đanilinom Bona Rimbaldom i Nikolinom Taljapetrom, koji su i od drugih trgovaca kupovali robu tražeći da bude istog kvaliteta kao ona Hansa Sasinovića.¹⁷

¹⁴ J. Tadić, Pisma i uputstva, 187—188.

¹⁵ Div. canc. XXIII, 24', 54', 150'.

¹⁶ Marta 1369. Andrija je zajedno s Savinom Pucićem i Utješrenom dijakom arbitar u sporu koji su Hans i njegov brat imali s nekim Menčetom, kome su po odluci arbitara trebali da isplate 150 dukata. Od toga je bilo izuzeto pet libara srebra, koje su Hansov brat Nikl i majka uzeli od Marčeta (Div. canc. XXII, 36'). Andrija Binčulić je istupao kao Hansov prokurator pri prodaji sukna Boganu Pribojeviću (Div. canc. XXIII, 68). U sporu koji je Andrija Binčulić imao s Medulinom Marojevićem arbitri su bili Hans Sasinović i još dva dubrovačka građanina (Div. canc. XXVI, 166'). Kad je Hansov »familiarius« Nikola iz Bara u njegovo ime u aprilu 1375. podigao 20 perpera od dubrovačkog notara Teodora Skolmafogia, Andrija Binčulić je garantovao da će to Hansu biti isplaćeno (Div. canc. XXIV, 23). Savin (Sanko) Pucić i Andrija (Andruško) Binčulić su 8. oktobra 1369. primili u društvo na šest meseci od Hansa Sasinovića 500 dukata da s tim posluju dajući mu na kraju polovinu čiste dobiti (Deb. not. VII, 184'). Luka Bunić je od 19. VI 1376. Hansov prokurator, pa je u tom svojstvu 29. januara 1377. primio od Klementa Vite Gučetića 166 perpera i 8 groša, a 3. aprila iste godine je u Hansovo ime isplatio opštinskom lekaru Petru 39 dukata (Deb. not. VIII, 8, 24). Hans je 18. jula 1369. u svoje ime i u ime svog brata Nikla izvršio obračun s njihovim poslovnim partnerom Pavluškom Kudeljinićem i obavezali su se da međusobno ništa ne potražuju (Deb. not. VII, 206'); Div. canc. XXIII, 12, 164; Deb. not. VIII, 22, 136, 136'...

^{16a} Deb. not. IX, 131'—132.

¹⁷ Div. canc. XXII, 58; XXIII, 54', 157; Lamenta de foris I, 31; M. Dinić, Za istoriju rudarstva I, 8; D. Kovačević, Trgovina u srednjovekovnoj Bosni, 151.

Hans je bio u poslovnim odnosima i s bosanskim banom, odnosno kraljem Tvrtkom, u čije je ime 4. februara 1376. podigao u Dubrovniku stonski dohodak. U Dubrovniku ga je zastupao i u drugim poslovima.¹⁸

Baveći se intenzivno trgovinom i drugim poslovima, Hans je stekao značajan imetak, koji je uložio u nekretnine na području Dubrovnika. To naročito važi za period od osamdesetih godina XIV veka pa nadalje. Znamo zapravo da je i sedamdesetih godina stanovao po tuđim kućama: prezvitera Andrije Cerene 1369, braće Junija i Gruboja Dživa Đurđevića 1372.¹⁹ Do kraja života je međutim uspeo da dođe u posed velike kuće u gradu, koju je prema odredbama njegovog testamenta od 11. aprila 1393. trebalo prodati radi isplate nekih dugova i male kuće koju je zaveštao svom sinu Pjerku.²⁰ Uz to je jedna njegova kuća bila založena za neki dug Dubrovčaninu Brajku Nenadiću, pa su epitropi Hansovog testamenta da bi je otkupili u aprilu 1394. prodali jedan posed zemlje i vinograda u Rijeci Dubrovačkoj za 450 perpera.²¹

Hans je za dubrovačke prilike raspolagao i značajnim zemljišnim posedima. U maju 1386. pominje se među onima koji plaćaju mogoriš za vinograde u Rijeci Dubrovačkoj i Zatonu.²² Taj posed je testamentom ostavio udovici Jeluši, a ona je u septembru 1393. zajedno sa sinom od toga pet solida vinograda i zemlje dala »in perpetuum« na obradu Milku Tikočeviću da svake godine zasadi lozom po pola solda uz pomoć od pet i zajam od dva perpera. Stari vinograd je trebalo da obnavlja na svoj trošak, a plodove s vlasnikom podeli na pola.²³ Međutim godinu dana kasnije Jeluša je uz saglasnost epitropa testamenta svog muža prodala ovaj posed, da bi kako smo istakli, otkupila kuću koju je njen muž bio dao u zalag Brajku Nenadiću.²⁴

Na Pelješcu je Hans imao znatno veće posede. Testamentom je najstarijoj ćerki Maruši na ime miraza ostavio šest solda vinograda u mestu VINO i teren za kuću s okućnicom, što je nekad pripadalo Pjerku Petranji, zatim polovinu dela koji je imao u Crnoj Gori na Pelješcu i još polovinu dela u mestu Žuljanu takođe na Pelješcu. I drugoj ćerki Katuši ostavio je koliko i Maruši. Sinu Pjerku je, pored male kuće u gradu, ostavio posed u Stonu i svu ostalu imovinu obavezavši ga da fratrima u Stonu daje sledećih deset godina po 12 vedara vina za dušu svoga oca, brata Nikla i svoju.²⁵ Jeluša i Pjerko su oktobra 1397. polovinu poseda na Pelješcu, koji je nekad pripadao Matiji Petranji, dali na obradu meštanima obezbedivši im teren za kuću i vrt i materijal za gradnju.²⁶ Nije isključeno da su im ovi seljaci čuvali i stoku. Za Milka iz Rijeke Dubrovačke, koji je čuvao Hansove krave i telad, znamo da je obrađivao i njegove tamošnje posede. Stoku mu je čuvao i Milobrat Rani-

¹⁸ Div. canc. XXIV, 106; M. Dinić, Odluke veća II, 76; Za istoriju rudarstva I, 8.

¹⁹ Div. canc. XXII, 86; XXIII, 154. Kad to znamo, onda nam je neshvatljiva isprava od 11. septembra 1369. kojom Hans potvrđuje da je od opštinskih oficijala Junija Sorkočevića i Nikole Crijevića primio »ad exigendum affectus domorum... vice et nomine comunis« 253 dukata i 9 groša na ime isplate nekog duga od 489 dukata. Tokom septembra primio je još 100 dukata, a 22. oktobra 136 perpera (Deb. not. VII, 185).

²⁰ Test. VIII, 62—62'.

²¹ Div. canc. XXVIII, 113'.

²² M. Dinić, Odluke veća II, 263—264.

²³ Test. VIII, 62'; Div. canc. XXXI, 76'.

²⁴ Div. canc. XXVIII, 113'.

²⁵ Test. VIII, 62—62'.

²⁶ Div. canc. XXXII, 91; XXXIII, 89'.

slavić, ali se, izgleda, Hans nije držao ugovora, pa ga je Ranislavić u junu 1373. tužio dubrovačkom sudu.²⁷

Hans je, kao što smo pomenuli, miraz obezbedio samo za dve starije kćeri: Margaritu koja se udala za dubrovačkog vlastelina Antonija Golebića²⁸ i Katarinu, odnosno Katušu koja se udala u Baru. Brigu oko Katarininine udaje Jeluša je poverila svome bratu Mencu Tudroviću iz Bara, koga je 6. novembra 1402. odredila za svog prokuratora u ovoj stvari.²⁹ Veliko veće je u maju sledeće godine odobrilo Katarininim tutorima da zbog isplate njenog miraza prodaju posede koje joj je otac ostavio testamentom.³⁰ Trećoj Hansovoj ćerki Petruši, koja je u vreme sastavljanja očevog testamena bila kaluđerica manastira svetog Bartolomeja, trebalo je za deset godina isplatiti sto perpera, a isto toliko i najmlađoj Maruši, za koju je otac predvideo da ode u manastir.³¹ Izgleda da je Maruša umrla mlada, jer Pjerko u svom testamentu od 5. aprila 1408. pominje samo tri starije sestre. Majka Jeluša ga je nadživela, pa pošto nije imao dece, njoj je ostavio celokupnu imovinu. Posle njene smrti je 500 perpera trebalo dati kaluđerici Petruši, a isto toliko i Margariti, koja je bila naslednica celokupne imovine. Pjerko je za epitrope testamena odredio majku i sestre. Da je raspolagao značajnom imovinom, vidi se po tome što je za dušu sebi i majci ostavio 1000 dukata. I on je kao i njegov otac poslovao po Bosni, pa testamentom zahteva da njegova majka proda posede u Stonu i na Pelješcu, koje je svojevremeno kupio od sestre Katarine i isplati njegove poverioce, ako to ne bude mogla od onoga što je imao u Bosni.³² Jeluša, izgleda, nije morala da prodaje sinovljeve posede u Dubrovniku, jer su njegovi kreditori bili podmireni onim što je od njegove zaostavštine pristiglo iz Bosne.³³

Hansova udovica Jeluša, ćerka Tudra Kalčića iz Bara, testament je sastavila 8. februara 1426. u Stonu, gde je, izgleda, provela zadnje dane života. Izgleda da je i posle toga bila u životu, jer joj je testament prepisan u Dubrovniku tek 21. decembra 1430. Tu se pobrinula da ispuni svoju volju i volju svog sina Pjerka, pa je fratrima u Bosni ostavila 100 perpera za odelo, a crkvi svetog Petra u Baru 25 perpera. Nije zaboravila ni na crkve u Dubrovniku i Rimu. Za epitrope testamena je pored Nikole Pucića i Marina Gradića odredila i svoje kćeri Petrušu, u to vreme opaticu manastira svetog Andrije u Dubrovniku, i Margaritu udatu za Antonija Golebića.^{33a}

Margaritu je smrt zadesila u Rimu, gde je 1433. sastavila testament, pa je njena sestra Petruša u oktobru 1433. tamo uputila fratra Ivana Gazola. Tim povodom je 17. januara 1434. na njen zahtev građanski sud u Dubrovniku pozvao Matka Vasiljevića, Vitka Bobaljevića, Dobruška Vasiljevića i Franka Radosalića, svedoke pri sastavljanju testamena, da svojom zakletvom potvrde da je testament koji je Ivan Gazolo doneo iz Rima originalan i da ga je Margarita sastavila po svojoj volji i pri zdravom razumu.³⁴

²⁷ Div. canc. XXV, 25'; Lamenta de foris I, 38'.

²⁸ M. Dinić, Za istoriju rudarstva I, 9.

²⁹ Div. not. XI, 29—29'.

³⁰ Reformationes (Ref.) XXXII, 211.

³¹ Test. VIII, 62'.

³² Test. IX, 108.

³³ Pjerkovi kreditori su 8. juna 1408. primili ukupno 580 perpera, što je u Dubrovnik pristiglo od Pjerkove zaostavštine u Bosni (Div. canc. XXXVII, 69).

^{33a} Lettere e commissioni di Levante XI, 25—25'.

³⁴ Isto XI, 177.

Pošto Pjerko nije imao dece, a ni njegov stric Nikl, s njim se ugasila ova porodica po muškoj liniji. Nikl je umro nešto pre Hansa (testament mu je zabeležen 26. oktobra 1392) i u svom testamentu je istakao da polovina poseda u Rijeci Dubrovačkoj, Stonu i na Pelješcu, koje je imao zajedno s bratom Hansom, pripadne njegovoj udovici Klari, ako se s tim složi dubrovačka vlada.^{34a} No sve je to pripalo Hansovim naslednicima, pa se Klara i ne pominje u vezi s ovim posedima, možda i s toga što se ubrzo preudala za Jovana iz Brabanta.³⁵

U Dubrovniku se pored ovih Sasinovića pominju i drugi, ali nije sigurno da su svi bili poreklom Nemci. Za Maroja Sasinovića, obučara, to je sasvim sigurno, jer se u jednoj zadužnici iz aprila 1361. ističe da je sin »quondam Mathi Teotonicus«.³⁶ Maroje je zbog poslova odlazio i van Dubrovnika, pa je vraćajući se jula 1365. iz Rima oboleo i u Taljakocu sastavio kratak testament, kojim je na svoju ženu Bonu preneo sva prava oko namirenja dužnika, ostavljajući joj svu svoju imovinu.³⁷ No ubrzo posle toga se oporavio, pa se već 9. novembra iste godine kod njega zadužio na dva perpera obučar Stjepan iz Kotora, obavezujući se na ime toga da mu izrađuje obuću po ceni od 12 folara par.³⁸ Maroje je uživao značajan ugled među obučarima, pa se u septembru 1371. pominje zajedno s Bratojem Utolčićem kao »gastaldus caligariorum«. Kao obučar radi i 1373.³⁹

Od Nemaca koji su se u Dubrovniku bavili trgovinom treba pomenuti i Johana iz Frankfurta, koji je u gradu zajedno sa ženom Margaritom držao »apotecam seu stacionem pelliparie«. U njihovoj radnji je Kristijan Johana »de Vicelando ultra Flandriam« u februaru 1422. kupio robu u vrednosti od 18 perpera i obavezao se da tu sumu isplati Gerardu Saracinivu iz Kelna, Johanovu poveriocu, koji je u Dubrovniku radio kao suknar.⁴⁰ Da se i Kristijan interesovao za preradu kože, vidi se po tome što je u oktobru 1421. pozajmio od trgovca Johana Longonaza, koji je stalno bio nastanjen u Veneciji, a u Dubrovnik je povremeno navraćao, 20 dukata da ih uloži »in arte pelliparie« u Dubrovniku ili drugde, s tim da posle Božića izvrše obračun i prihode podele na pola.⁴¹

Sedamdesetih godina XV veka u gradu je živio i radio Ambrozije »Teotonicus«. Sudeći po nazivu »merzarius« trgovao je sitnom robom.⁴² Sličnim poslovima se bavio i Mihajlo »Cagni Teutonicus«, dok je njegov brat Jakov

^{34a} Test. VIII, 23; M. Dinić, Za istoriju rudarstva I, 9.

³⁵ M. Dinić, Za istoriju rudarstva I, 9.

³⁶ Debita notariae (Deb. not.) V, 13'.

³⁷ Test. VIII, 180.

³⁸ Div. canc. XX, 72'.

³⁹ Drvodeljac Tomko Miloslavić obavezao se je 3. septembra 1371. ovoj dvojici obučara da im do Uskrsa napravi dva bureta vrednosti 17 perpera. Posao nije obavio na vreme, pa mu je Maroje 7. februara 1373. rok produžio do polovine marta (Div. canc. XXIII, 58').

⁴⁰ Div. canc. XLII, 13'.

⁴¹ Deb. not. XIII, 330.

⁴² Njegov prokurator je 14. decembra 1475. tražio da se sekvstriraju dobra Maroja Ratkovića, koji je Ambroziju dugovao 12 perpera i 7 groša (Mobile Ordinario Ib, 151').

trgovao po Italiji robom koju mu je Mihajlo tamo slao.⁴³ U Dubrovniku je neko vreme boravio i Petar, sin Nemca Petrosija Fonzerena, koji je 29. aprila 1427. odredio Kotoranina Dragona Matka Draga, da ga zastupa u naplati dugova od kotorskog episkopa Namija.⁴⁴ Ludvig, sin Kornela Adrijana, skriptor »de Celandria partium Alemanie«, tu je, izgleda, samo navratio i 31. decembra 1459. pozajmio od Jeronima, sina Nikole Simona Bunića 100 dukata.⁴⁵ Kod Nemca Odorika koji je, čini se, živeo u Dubrovniku, Dubrovčanin Petar je založio stvari u vrednosti od 21 dukata, pa je ovaj u aprilu 1458. tražio da ih za osam dana podigne ili će biti prodane na javnoj dražbi, dok je Nemac Viljem jedno svoje odelo bio založio kod krojača Radića za 13 perpera.⁴⁶

Nemci su se u Dubrovniku bavili i drugim poslovima. Dvadesetih godina XIV veka pominje se kovač »Arrigus Teutonicus« koji garantuje dubrovačkom knezu Bartolomeju da će njegov sluga takođe »Arrigus Teutonicus« odslužiti ugovoreni rok.⁴⁷ Nikola »Teotonicus« radio je kod Angela kožara, od koga je u maju 1349. uzeo 600 jagnječih koža da ih zajedno sa šegrtom kojega mu ovaj obezbedi preradi, a prihode od prodaje gotovih proizvoda podele na pola.⁴⁸

Od zlatara je tu radio Nikola Petrović »Teotonicus«, koji je 25. januara 1357. zajedno sa zlatarima Viljemom i Stanjom uzeo u društvo od Maroja Junija Menčetića 500 dukata i obavezao se da jedna trećina dobiti pripadne Maroju, a dve trećine da zlatari podele međusobno.⁴⁹ Johan »Teotonicus aurifex« radio je u društvu sa zlatarom Živkom Gojakovićem. Prema ugovoru od 25. februara 1443. trebalo je da završe i postave na mesto veliku srebrnu palu u crkvi dominikanaca, koju je bio započeo zlatar Petar iz Sermone.⁵⁰ Ovo je jedini pomen o njemu, pa ne znamo koliko se zadržao u gradu. Četrdesetih godina XV veka u Dubrovniku je neko vreme boravio i radio zlatar Johan iz Bazela, koji je povremeno boravio i u Kotoru, pa se 22. oktobra 1439. u ime kotorskog kneza obavezao da Ivanu Danina Salimbenu za mesec dana isporučiti pet libara finog srebra i za to je bio obezbedio potrebnu garanciju.⁵¹

Za Johana »Theotonicusa de Moravia« možemo pretpostaviti da je bio krojač, jer je 30. jula 1376. krojač Ivan Metiglavić sačinio ugovor kojim je Johanu predao »pro mortuo ad manus et curam«.⁵² Interesantan ugovor su 8. februara 1399. sačinili i krojači »Donatus de Agione, filius Cole« i Nemac Peterlinus Jakobov, obavezavši se međusobno da pet godina zajedno stanuju

⁴³ Mihajlo je u poslovnim odnosima bio i s Frančeskom Antonija Pucića, preko koga je bratu Jakovu uputio u Rekanato jednog konja vrednosti 40 dukata. Pošto mu Frančesko to nije isporučio, Mihajlo je 4. novembra 1516. putem suda zahtevao da mu se isplati 40 dukata, a 26,5 dukata koje mu je ovaj dugovao od ranije ustupio je bojadžiji Petru Ivanovom iz Venecije (Mobile Ordinario XXVII, 153, 153').

⁴⁴ Div. not. XV, 94'.

⁴⁵ Deb. not. XXXIV, 14'.

⁴⁶ Div. canc. XLVII, 108; LXXVIII, 156'.

⁴⁷ Arigo je dubrovačkom knezu trebalo da služi »donec francaverit unam tunicham et unum tabarum, quam habuit ab eo« (Div. canc. VI, 46').

⁴⁸ Div. canc. XVI, 86.

⁴⁹ Div. not. VII, 126.

⁵⁰ Oni su 27. februara 1443. primili od priora i prokuratora manastira svetog Dominika 26 libara »argenti fini«, a 11. aprila 1444. 28 dukata (J. Tadić, Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XII—XVI veka, Beograd 1952, 133—134).

⁵¹ Garanti su mu bili Ivan Štitar, Nikola Pribisalić i Petar Gojsilović. O njima se 23. novembra raspravljalo pred knezom i sudijama. (Deb. not. XIX, 85', 86').

⁵² Div. canc. XXIV, 164'.

i rade u svom zanatu »tanquan fratres et socii carissimi« pod kaznom od 100 perpera za onog ko se ne bude držao ugovora.⁵³

Pored pomenutih Nemaca koji su radili u sopstvenoj režiji, bilo je, mada u manjem broju, i onih koje je dubrovačka vlada angažovala obično na određeno vreme. Među njima se prvi pominje Henrich iz Pruske »magister artis cupporum et lapidum«, koga su Nikola Volčić i Džive Pavla Gundulića u ime kneza i Malog veća angažovali da u Stonu pet godina pravi cigle i kreč. Ugovorom koji su s njim zaključili bila je predviđena i cena proizvoda u Stonu, odnosno u Dubrovniku i kretala se od 25 groša do pet perpera po milijaru cigala, odnosno 10 do 14 groša za milijar kreča.⁵⁴

U Dubrovniku i na Korčuli je od sedamdesetih do devedesetih godina XIV veka radio i »petrarius Johannes de Vienna«, jedno vreme »prothomagister ecclesie sancti Blasii«. On međutim nije bio Francuz iz Vijene, kako su neki istraživači smatrali,⁵⁵ već Namac iz Beča.^{55a}

Dubrovačka opština je u svoju službu angažovala i nekoliko Nemaca oružara. Prvi nama poznati je »Nicolaus Teotonicus, magister a spingardis«, koji se 22. novembra 1351. obavezao Malom veću, preko trojice vlastele, da napravi jednu spingardu uz nagradu od šest groša na dan. Posao, čini se, nije priveo kraju, jer je 11. decembra iste godine pobjegao iz grada.⁵⁶ Sredinom XV veka jedan Namac je u gradu izrađivao bombarde, pa je 1454. Malo veće dozvolilo svojim službenicima da mu obezbede potreban materijal za izradu jedne bombarde koja bi izbacivala kamenje težine do sto libara.⁵⁷ U službi Opštine su bili i »bombardierus Johannes de Vigant de Alemania«, kome je prema ugovoru od 10. oktobra 1470. plata iznosila 2,5 dukata mesečno, a zatim Hans iz Kelna, koji je tu ostao do kraja života. U svom testamentu od 21. januara 1508. imovinu je podelio na tri dela. Jednu trećinu je ostavio franjevcima za mise, drugu nekoj Vladni, s kojom je verovatno bio u bliskim odnosima, a treću sviraču Frančesku, koga je odredio za epitropa testamenta.⁵⁸ Za potrebe Opštine je bez sumnje radio i »Coradus de Alemania, magister et gubernator horologie in Ragusio«, koji je u aprilu 1497. nećaki svoje žene Katarine obećao miraz od sto dukata.^{58a}

U srednjovekovnom Dubrovniku su lekari i apotekari bili uglavnom Italijani, ali se povremeno pominje i po koji Namac. Prvi na koga nailazimo je »magister Rizardus medicus«, koga je Veliko veće 29. jula 1313. potvrdilo u službu na godinu dana, uz platu od devet libara manje pet solida i ostale uslove kao u prethodnoj godini,⁵⁹ što znači da je i ranije bio u opštinskoj

⁵³ Div. canc. XXXII, 222.

⁵⁴ Div. canc. XIV, 131'.

⁵⁵ O delatnosti Johana iz Beča u Dubrovniku vidi V. Foretić, Jean de Vienne. Un maitre français du XIVe siècle a Dubrovnik et a Korčula, Annales de l'Institut française de Zagreb, 10e et 11e Années, No 28—29, Zagreb 1946—47, 83—96.

^{55a} Da je »Vienna« dubrovačkih izvora Beč potvrđuju mnogobrojni dokumenti (Lett. di Lev. XII, 75'; XV, 13, 57, 58, 74, 75'; XVI, 178, 202, 207...). Naziv »Vindobona« sreće se samo u dokumentima zapadne provenijencije.

⁵⁶ Div. canc. XVII, 8', 12'; M. Dinić, Prilozi za istoriju vatrenog oružja u Dubrovniku i susednim zemljama, Glas SKA 161, Beograd 1934, 97; Đ. Petrović, Dubrovačko oružje, Beograd 1976, 85.

⁵⁷ Consilium Minus XIII, 145'; M. Dinić, Prilozi za istoriju vatrenog oružja, 61.

⁵⁸ Consilium Minus XVIII, 52', Test. XXX, 59'.

^{58a} 5. avgusta 1507. isplatio joj je 8 dukata, a 22. jula 1511. 22 dukata (Deb. not. LVIII, 197').

⁵⁹ Monumenta Ragusina (Mon. Rag.) I, Zagreb 1879, 30.

službi. Ovo je jedini pomen o Ričardu, pa ne znamo koliko se zadržao u gradu. Petar iz Saksonije se kao lekar pominje sedamdesetih godina XV veka,⁶⁰ ali izgleda da nije bio u opštinskoj službi, jer nisu zabeležene nikakve odluke dubrovačke vlade vezane za njega. O Henrihu de Meren je Veliko veće raspravljalo u nekoliko navrata u vremenu od 9. januara do 14. februara 1383. Zapravo više puta je stavljen na glasanje predlog da se Henrik primi za opštinskog lekara, i to prvo na četiri meseca, pa ako budu zadovoljni njegovim radom na godinu dana, uz platu od 400 do 500 dukata i obezbeđen stan. Članovi Velikog veća se međutim s tim nisu složili.⁶¹ Izgleda da je Henrik i posle toga ostao u gradu radeći kao lekar privatnik.⁶² Sličnu sudbinu je doživeo i hirurg Konrad iz Nemačke. U Velikom veću je 29. maja 1403. predloženo da se primi u službu uz platu od 150 perpera godišnje i 30 perpera na ime kirije za kuću, uz obavezu da besplatno leči dubrovačke građane kao i ostali dubrovački lekari, ali predlog nije prihvaćen.⁶³ Nagrada očigledno nije bila velika, ali dubrovačka vlada po svemu sudeći nije bila spremna da jednom Nemcu poveri lečenje svojih građana. Italijanski lekari su im, izgleda, ulivali veće poverenje, jer su tamošnji univerzitetski centri bili poznati u Evropi. Više sreće od pomenutih imao je apotekar »Johannes Teotonicus dictus Garbo«, koji se u Dubrovniku pominje od 1454. do 1460. Dubrovačka vlada mu je zapravo 31. avgusta 1354. dala zajam od 900 perpera na šest godina, a on se obavezao da na Placi otvori apoteku. Tu je lekove trebalo da prodaje po ceni po kojoj su prodavani u Veneciji, a njihov kvalitet i vreme upotrebe utvrđivali su opštinski lekari, koji su bili obavezni da ovu apoteku obilaze dva puta godišnje. Johan se, izgleda, nije držao ugovora, pa je vlada u junu 1455. zatražila da joj do kraja septembra vrati pozajmljeni novac, a njemu je dozvolila da i dalje drži apoteku u gradu. Pošto je ovom prilikom izgubio poverenje, razumljivo je što je 23. maja 1460. odbijen njegov zahtev da mu se pozajmi 200 perpera na pet godina, da bi otvorio apoteku u Stonu, što bi inače bilo od velikog značaja za tamošnje stanovništvo i brojno plemstvo koje je onamo povremeno ili stalno boravilo.⁶⁴

Nemaca je bilo i među sviračima. Opština je uvek imala svoje svirače koje je koristila prilikom raznih svečanosti, a slala ih je i susednim vladarima i oblasnim gospodarima da uveličaju njihove svečanosti. Veliko veće je 29. decembra 1378. odobrilo knezu i Malom veću da uzmu u službu na godinu dana »tres sonatores Theotonicos«, koji su se nalazili u gradu, a 9. maja sledeće godine Malo veće je izabralo Iliju i Janisa »sonatores Theotonicis« na godinu dana uz uobičajenu nagradu.⁶⁵ Od 26. oktobra 1381. u službi Opštine je i flautista Hans. Malo veće ga je 30. marta 1383. prihvatilo u službu na još godinu dana uz platu koju su imali ostali svirači. O njemu se u Velikom

⁶⁰ Krojač Ivan Metiglavčić je 18. novembra 1371. uzeo od Petra 130 lakata tkanine da je proda po ceni od tri groša i osam folara lakat (Div. canc. XXIII, 74).

⁶¹ M. Dinić, Odluke veća Dubrovačke Republike, knj. I, Zbornik za istoriju, jezik i književnost, III odeljenje, knj. 15, Beograd 1951, 365—369.

⁶² Malo veće je 20. februara 1383. dozvolilo dubrovačkoj vlastelinki Slavi Vole da se leči kod Henrika de Merena, bez obzira na odredbe koje o tome postoje (M. Dinić, Odluke veća I, 312).

⁶³ Ref. XXXII, 211; R. Jeremić—J. Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, knj. II, Beograd 1939, 23.

⁶⁴ Consilium Maius (Cons. Mai.) X, 110; XI, 176; R. Jeremić—J. Tadić, Prilozi II, 153.

⁶⁵ Monumenta Ragusina IV, Zagreb 1896, 188, 213; K. Jireček, Istorija Srba II, 295.

veću ponovo raspravlja avgusta 1384. i odlučuje da mu se dopusti da ostane kao i do tada. Tu je i sledeće godine,⁶⁶ ali nam nije poznato do kad se zadržao u gradu.

O Petru sviraču iz Kelna znamo nešto više. U Dubrovniku ga srećemo od 23. aprila 1415, kad je Malo veće uputilo predlog Velikom veću da mu se dozvoli odsustvo od mesec dana da bi pošao po svoju ženu u Drač, s čim se je Veliko veće 27. aprila saglasilo.⁶⁷ Od tada pa sve do 24. marta 1431. iz godine u godinu se u martu ili u aprilu Petar redovno potvrđuje za opštinskog svirača s konstantnom platom od 150 perpera godišnje.⁶⁸ U Dubrovniku je i umro, a njegov testament sastavljen 13. februara 1432. u prisustvu prezvitera Petra de Albisa, Grubača drvodeljca i Bogića voskara, zabeležen je u zvaničnim knjigama nakon tri dana. Imovina kojom je raspolagao bila je preskromna, pa je razumljivo što je za dušu ostavio samo šest groša. Za sahranu je sredstva trebalo obezbediti od prodaje njegovog odela i posteljine, a ono što preostane zaveštao je svojoj domaćici Jeluši. Za epitrope testamenta odredio je majstora Đorđa iz Ugarske, Živka Buću i majstora Fabijana.⁶⁹

Od Nemaca u službi Opštine treba pomenuti i Johana Baptista, koji je u Dubrovnik došao radi suknarstva, ali se uz to bavio i drugim poslovima. Njemu je zapravo 23. oktobra 1423. Veliko veće dozvolilo da godinu dana drži krčmu. Za to mu je data kuća u kojoj je do tad držao krčmu Nikola Berić, a on se je obavezao da u kući drži dva opremljena kreveta i da se bavi isključivo tim poslom.⁷⁰ On se toga međutim nije držao, već se za sve to vreme intenzivno bavio suknarstvom. To je Vladi bez sumnje bilo poznato, pa je 1426, kad mu je ponovo dozvolila da drži krčmu dajući mu pomoć od 30 perpera, zahtevala da u istoj kući ne tka sukno. U aprilu sledeće godine je s njim raskinula ugovor, pa se on sasvim posvetio suknarstvu.⁷¹

Nemaca je bilo i među dubrovačkim fratrima. Fratar Aleksander »Teotonicus« pripadao je redu male braće, a pominje se u aprilu 1286.⁷² Tridesetih godina XIV veka stanovnik Dubrovnika je bio kapelan »Lunardus Teotonicus«, dok je kapelan Johan iz Dubrovnika prešao u Kotor.⁷³ Nije isključeno da je i dubrovački arhiepiskop šezdesetih godina XIV veka Hugo,⁷⁴ bio Namac. Među dubrovačkim fratrima je bez sumnje bilo dosta Nemaca, ali su samo neki od njih ostavili traga u zvaničnim spisima.

U Dubrovniku nailazimo i na Nemce za koje ne znamo čime su se bavili, kao na primer na Konrada, koji se u martu 1326. pominje u vezi s naknadom nekih stvari.⁷⁵ Za Andriju iz Nemačke znamo samo to da ga je Veliko veće 4. maja 1396. ovlastilo da sa svojim kompanjonom Ivanom Firentincem ugovori mir između dubrovačke opštine, Gabrijela iz Parme i kneginje Kipersana (područje Barija). Posao su, čini se, uspešno obavili, pa je 1. juna sledeće

⁶⁶ M. Dinić, Odluke veća I, 195, 370—371, Odluke veća II, 29, 149.

⁶⁷ Consilium Minus I, 22; Cons. Mai. I, 6'.

⁶⁸ Cons. Mai. I, 29', 67, 107', 147; II, 28, 58, 88, 121'; III, 15', 67, 109, 166', 206; IV, 31, 82, 130.

⁶⁹ Test. XII, 39.

⁷⁰ Cons. Mai. II, 137; J. Tadić, Promet putnika, 24.

⁷¹ Cons. Mai. III, 113, 166; J. Tadić, Promet putnika, 24.

⁷² T. Smičklas, Codex diplomaticus VI, Zagreb 1908, 532.

⁷³ Div. canc. XI, 175'.

⁷⁴ Mon. Rag. IV, 19.

⁷⁵ Div. canc. VIII, 57'.

godine odlučeno da im se na ime troškova isplati još 13 dukata i 12 groša.⁷⁶ Za neke Nemce ne bismo ni znali da su boravili u Dubrovniku, da se ne pominju u testamentima njihovih udovica ili pak u nekim njihovim potraživanjima.⁷⁷

Nemaca je kao što vidimo u Dubrovniku bilo tokom čitavog srednjeg veka, ali u manjem broju. Bili su to uglavnom pojedinci koji su u potrazi za boljom zaradom došli čak do Dubrovnika. Međutim kad je u Dubrovniku dvadesetih godina XV veka organizovana manufakturna proizvodnja vunenog sukna, među prvima su se tu našli tkači iz Nemačke, i to najviše iz Kelna. U severnorajnskim gradovima naročito Kelnu i Ahenu je do procvata vunarske manufakture došlo pred kraj XIV veka. Međutim već početkom XV veka, bez sumnje zbog konkurencije iz Engleske i Holandije, opada interesovanje za proizvodnju vunenih tkanina, a umesto toga cveta prerada pamuka i svile. To je svakako bio razlog što suknari iz ovih krajeva već krajem XIV veka prelaze u italijanske tekstilne centre. Neki od njih su otišli u Španiju i uključili se u trgovinu vunom. Najviše ih je ipak došlo u Dubrovnik, očekujući tu dobru zaradu, jer je proizvodnja bila u začetku, a dubrovačka vlada je nudila povoljne uslove. U periodu od 1417. do 1432. u Dubrovniku ih je radilo jedanaestoro. Za osmoricu se redovno naglašava da su iz Kelna. To su za razliku od Italijana bili siromašni tkači, koji su u grad doneli samo svoje tkačko iskustvo, pa nisu ni bili u mogućnosti da otvaraju sopstvene radionice, već su se obično vezivali za suknare iz Italije i za domaće ljude, koji su ih mogli finansirati.⁷⁸ Interesantno je da dubrovačka vlada ni sa jednim od njih nije zaključivala ugovore o proizvodnji sukna uz obezbeđivanje radionice, početnog kapitala i premije po proizvedenom suknu, kakve je imala s italijanskim i španskim suknarima. S obzirom na to Nemci su ostali na nivou običnih tkača, ali su i pored toga zajedno sa ostalim stranim suknarima odigrali značajnu ulogu u razvoju dubrovačkog suknarstva, jer su svoje iskustvo preneli na domaće ljude i osposobili ih da od tridesetih godina, kad su se stranci povukli, proizvodnju sasvim preuzmu u svoje ruke.

Izgleda da je većina tih tkača u Dubrovnik došla bez porodica i da se tu nije dugo zadržala, jer posle 1434. na njih uopšte ne nailazimo. Koradin Prigariović koji je u septembru 1457. tužio svog radnika, tkača Luku zbog neke krađe,⁷⁹ bez sumnje nije bio njihov potomak.

U šarolikoj masi poslovnog sveta koji je u srednjovekovni Dubrovnik navraćao iz različitih pobuda: da predahne na putu sa Zapada na Istok, odnosno s Istoka na Zapad, da tu iskrca, odnosno ukrca robu, da uzme ili da novac na kredit, otvori zanatsku radionicu u sopstvenoj režiji ili službi Opštine ili pak obavlja neki drugi posao za koji je bila zainteresovana dubrovačka vlada, našao se uvek i po koji Nemač. Oni su tu u početku dolazili uglavnom preko

⁷⁶ Ref. XIII, 88, 98'.

⁷⁷ U februaru 1335. pominje se Dobra, žena »Minchi Teotonic« (Div. canc. XII, 44). 16. juna 1505. zabeležen je testament Jakomine, žene magistra Antonija Hansovog sina, koji je bio u službi Opštine u Stonu (Test. XXXIV, 213—214'); Test. IV, 58'.

⁷⁸ O svakome od tih tkača je bilo govora u mojoj knjizi »Tkanine u privredi srednjovekovnog Dubrovnika«, koja je primljena za štampu u SANU, pa je s obzirom na to ovde dat samo kratak rezime.

⁷⁹ Lamenta de foris XXXII, 263'.

Srbije i Bosne, gde su se zadržavali zbog eksploatacije rude ili kao najamnici, a kasnije obično preko Italije i Španije kao zanatlije i trgovci. Kako su bili malobrojni, nisu ostavili neki izrazitiji trag o svom boravku, kao na primer u Srbiji i Bosni, pa su stoga arhivska dokumenta skoro jedina svedočanstva o njihovoj delatnosti u Dubrovniku. No i pored toga njihovo prisustvo je bilo od koristi za grad uopšte, naročito kad se radi o tkačima, kojih je, doduše, najviše i bilo.

(Primljeno na 10. sjednici Razreda za društvene znanosti JAZU od 5. prosinca 1979.)

Duška Dinić-Knežević

DIE DEUTSCHEN IM MITTELALTERLICHEN DUBROVNIK

Zusammenfassung

Das mittelalterliche Dubrovnik als bedeutender Wirtschaftsmittelpunkt an der Adriaküste über eine grosse Anziehungskraft auf das damalige Geschäftsleben aus. Zu der an und für sich geringen Zahl an Fremden, die zu allen Jahreszeiten in der Stadt anwesend waren, gehörten auch Deutsche. Sie kamen hauptsächlich über die Balkanländer und über Italien, getrieben von dem Wunsch nach einem besseren Verdienst. Sie waren hauptsächlich Handwerker oder trieben Handel und vom 15. Jh. an begegnen wir ihnen auch als Söldner im Dubrovniker Heer. Die meisten der Handwerker arbeiteten in Eigenregie, aber es gelang einigen, eine Staatsstellung zu erlangen. Das gilt hauptsächlich für Baumeister und Waffenschmiede, an denen die Dubrovniker Gemeinde immer interessiert war. Daneben soll man aber noch die Uhrmacher, Ärzte, Gastwirte, Maler und Musiker erwähnen. Am meisten waren allerdings die Weber vertreten und zwar hauptsächlich aus Köln, die in den Zwanzigerjahren des 15. Jhs. herbeieilten, als man in Dubrovnik mit der Erzeugung von Wollröcken begann. Es handelte sich hauptsächlich um arme Leute, die nur ihre Erfahrung mit sich brachten.

Da die Zahl an Deutschen gering war, hinterliess ihr Aufenthalt keine besonders ausgeprägten Spuren in Dubrovnik, wie das der Fall in Serbien und Bosnien ist und deshalb sind die Archivdokumente fast das einzige Zeugnis über ihre Tätigkeit in dieser Stadt. Aber ihr Beitrag zur Entwicklung des Dubrovniker Handwerks ist ohne Zweifel von Bedeutung.